

کلیله و دمنه

ترجمه‌ی متن عربی ابن مقفع

انشای فارسی: ابوالمعالی نصرالله منشی

براساس نسخه‌ی استاد مجتبی مینوی

نشر آرشیدا

تهران - ۱۳۹۰

عنوان قراردادی : کلیله و دمنه
عنوان و پدیدآور : کلیله و دمنه ابن مقفع / ترجمه به فارسی نصرالله منشی؛ براساس نسخه
استاد مینویی؛ به کوشش کاظم عابدینی مطلق.

مشخصات نشر : تهران: آرشید، ۱۳۹۰

مشخصات ظاهری : ۳۷۳ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۳۸۶-۵-۱

یادداشت

: کتاب کلیله و دمنه در اصل به زبان سنسکرت بوده، در دوران حکومت ساسانیان به زبان بهلولی ترجمه
شده است. در قرن دوم هجری عبدالله بن مقفع آن را از بهلولی به عربی ترجمه کرده است. سپس در قرن
ششم هجری نصرالله منشی این کتاب را از عربی به نثر فارسی برگردانده است.

فهرست نویسی : فیا

موضوع : نثر فارسی - قرن ۶ ق.

شناسه افزوده : نصرالله منشی، نصرالله بن محمد، مترجم، ۶ ق.

شناسه افزوده : مینوی، مجتبی، ۱۲۸۱ - ۱۳۵۵، مصحح.

رده‌بندی کنگره : ج ۱۳۹۰ ۵۰۹۲ PIR

رده‌بندی دیویی : ۸۸۲۲ فا ۸

شماره کتابخانه ملی : ۲۵۲۷۲۲۵

ناشر همکار

ISBN: 978-600-92386-5-1

کلیله و دمنه

نشر آرشید

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۳۸۶-۵-۱

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

تهران - میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، روبروی روانمهر، کوچه شعله‌ور،

شماره ۱۶ تلفن: ۶۶۹۳۴۳۸۵

مراکز پخش: انتشارات فراوی، تلفن: ۶۶۹۳۴۳۷۶

موسسه گسترش فرهنگ و مطالعات تلفن: ۸۸۷۹۴۲۱۸-۱۹

کتاب‌آوران، تلفن: ۶۶۹۳۴۰۲۲-۶۶۹۱۰۸۴۴

چاپ اول ۱۳۹۰ تیراژ ۱۰۰۰ جلد

قیمت ۷۰۰۰ تومان

فهرست

۹	مقدمه‌ی ویراستار
۱۳	مقدمه‌ی مجتبی مینوی
۴۹	مُفَتِّحِ کتاب
۴۹	بر ترتیب این‌المقفع
۵۹	ابتدای کلیله و دمنه
۵۹	و هو من کلام یزرجمهر البختگان
۶۵	باب بُزْزویه‌ی طیب
۷۹	بابُ الْأَسَدِ وَالنُّوْرِ
۱۳۴	بابُ الْفَخْرِ عَنْ أَمْرِ دُثْنَةِ
۱۵۸	بابُ الْحَمَامَةِ الْمُطَوَّقَةِ
۱۵۸	وَالْجَزْرِ وَالْغُرَابِ وَالسُّلْحَفَةِ وَالظُّبِي
۱۸۴	بابُ النُّوْمِ وَالْغُرَابِ
۲۱۹	بابُ الْقِرْدِ وَالسُّلْحَفَةِ
۲۳۳	بابُ الرَّاهِدِ وَأَيْنَ عَزِيسَ
۲۳۹	بابُ السُّنُورِ وَالْجَزْرِ
۲۴۹	بابُ الْمَلِكِ وَالطَّائِرِ قَنْزَةَ
۲۶۳	بابُ الْأَسَدِ وَأَيْنَ أَوْیَ
۲۸۵	بابُ الْقَابِلِ وَاللُّبَّةِ
۲۹۱	بابُ الرَّاهِدِ وَالضَّيْفِ
۲۹۷	بابُ الْمَلِكِ وَالْبَرَاهِمَةِ

۳۲۷		بابُ الصَّانِعِ وَالسَّيَّاحِ
۳۳۵		بابُ ابْنِ الْمَلِكِ وَأَصْحَابِهِ
۳۴۳		خاتمه‌ی مترجم
۳۶۱		حکایت پیل با چکاو

www.ketab.ir

تا همی گفت آن کلپله‌ی بی‌زبان
چون سخن نوشد ز دمنه‌ی بی‌بیان
ور بدانستند لحنِ همدگر
فهم آن چون کرد بی‌نطقِ بشر
در میان شیر و گاو آن دمنه چون
شد رسول و خواند بر هر دو فسون
چون وزیر شیر شد گاوِ نبیل
چون ز عکسِ ماه ترسان گشت پیل
این کلپله و دمنه جمله افتراست
ور نه کی با زاغ لک‌لک رام‌راست
ای برادر! قصه چون پیمانه‌یی‌ست
معنی‌اندر وی مثالِ دانه‌یی‌ست
[متنوی معنوی]

مقدمه‌ی ویراستار

کلیله و دمنه در اصل کتابی است که ابتدا به سانسکریت نوشته شده بود، با نام «پنجه تنتره»^۱ به معنی «پنج فصل»^۲.

به احتمال قوی بخش‌هایی از کتاب کلیله و دمنه از کتاب «مهاباراتا» حماسه‌ی ملی هندی‌ها اقتباس گردیده. گربه و موش، پادشاه و فنزه و شیر و شغال از این جمله‌اند. بهترین و نامی‌ترین ترجمه‌ی «پنجه تنتره» با عنوان «کلیله و دمنه» توسط نصرالله منشی به رشته‌ی تحریر درآمده است. این ترجمه‌ی زیبا، در نوع خود شاهکاری محسوب می‌شود. گفته شده است این کتاب، اول‌بار به حکم انوشیروان و توسط جوانی به نام برزویه از هند به ایران منتقل گردیده است.

اکنون به شرح دقیق‌تر روند ترجمه این کتاب می‌پردازیم: تقریباً یک سال قبل از فوت انوشیروان، فردی مسیحی به نام «پردیوت بود» کتاب کلیله و دمنه را از پهلوی به سریانی ترجمه کرد و آن را «کلیلگ و دمنگ» نام نهاد. سه قرن بعد از ترجمه کلیله و دمنه به زبان پهلوی، ابن مقفع [متوفی به سال ۱۴۲ هـ] کتاب را از پهلوی به عربی برگرداند که ترجمه‌ی بی‌بدیل و زیبا بود. پس از ابن مقفع، افراد دیگری چون: عبدالله بن هلال اهوازی [به فرمان یحیی برمکی] آن را به عربی برگرداندند. سهل بن نوبخت حکیم هم از روی همان ترجمه‌ی اهوازی، کلیله و دمنه را به شعر درآورد. نیز رودکی (شاعر بزرگ ایرانی) به

(۱) پنجا تنترام خوانده می‌شود. [Panchatantra]

(۲) البته باب چهارم که دمنه احتمالاً جزو این کتاب نبوده و ابن مقفع که کتاب را به زبان عربی برگرداند، آن را بر ساخته است.

فرمان احمد سامانی (۳۰۱ - ۳۳۱) کلیله و دمنه را به نظم فارسی درآورد که شوربختانه اکنون اثری از آن در دست نیست.

در زمان بهرام شاه غزنوی، نصرالله منشی که عهده‌دار امور دیوانی بود (۵۱۲ - ۵۴۷) کلیله و دمنه را از ترجمه‌ی ابن مقفع به فارسی برگرداند و این ترجمه برای همیشه نام او را جاودان ساخت. او البته در عهد چهاردهمین امیرخاندان غزنوی به دست ایشان کشته شد. در هنگام مرگ این رباعی را سرود:

از مسند عز اگرچه ناگه رفتیم حمداً لله که نیک آگه رفتیم
رفتند و شدند و نیز آیند و روند ما نیز توکلث علی‌الله رفتیم

احتمالاً دوسه سال پس از ترجمه‌ی نصرالله منشی، فردی به نام «محمد بن عبدالله نجاری» با حکم سیف الدین مغازی، بین سال‌های (۵۴۱ - ۵۵۴) در موصل اقدام به ترجمه‌ی کلیله و دمنه به فارسی - او هم از روی ترجمه‌ی عربی ابن مقفع - نمود. حسن کار نجاری این است که او به خلاف نصرالله منشی، از درج عبارات و ذکر پیرایه‌ها و پاورقی‌ها خودداری نموده و فقط متن کلیله و دمنه را همان‌طور که بوده ترجمه کرده است. نجاری ترجمه‌ی خود را «داستان‌های پیدای هندی» نام نهاده بود.

نیز در سال [۶۵۸هـ] قاضی طوسی این کتاب را به نام عزالدین کیکاووس از حکام سلجوقی آسیای صغیر (۶۴ - ۶۶۲) به نظم درآورد.

اما تحریر دیگری که از کلیله و دمنه براساس تحریر نصرالله منشی صورت گرفته است، توسط حسین واعظ کاشفی سبزواری متوفی به سال [۹۱۰هـ] انجام گردیده که آن را به حاکم وقت، امیر شیخ احمد سهیلی تقدیم نمود. به همین دلیل آن را انوار سهیلی نام نهاد. او علاوه بر تغییر اسم کتاب، مقدمه‌ها و مطالب مختلف کتاب، باب «الاسد والثور» یعنی شیر و گاو را حذف و از گلستان و کتاب‌های دیگر به این کتاب افزوده است. بسیاری از اروپاییان این کتاب را مبنای ترجمه‌ی خود قرار داده‌اند و به همین خاطر، این کار سهیلی بود که توانست در جهان به صورت گسترده‌تر مطرح گردد.

بعد از کاشفی، ابوالفضل غلامی کتاب انوار سهیلی او را به دستور جلال‌الدین اکبر (پادشاه گورکانی هند) به نثر ساده‌تری نگاشت و آن را «عیار دانش» نام نهاد. او باب «بعضی سخنان بزرگمهر» و باب «برزویه‌ی طیب» را از ترجمه نصرالله منشی در ابتدای کتاب خود قرار داد. البته مقدمه انوار سهیلی را هم بعد از باب برزویه آورده است. «عیار

دانش» به هندی با عنوان «خرد افروز» برگردانده شده است.

● توضیحات فنی:

۱. این کتاب براساس نسخه‌ی استاد مجتبی مینوی تدوین گردیده است.
۲. باب پیل و چکاور، براساس نسخه‌ی استاد قریب آورده شده است. البته تفاوت این نسخه با نسخه‌ی کتابخانه‌ی وزیر یزد، تحت عنوان «المختارات من الرسائل» را آقای رضوی بهابادی در تصحیح خود آورده‌اند که به نقل آن پرداخته‌ایم.
۳. سعی شده حتی‌الامکان از تغییرات در متن اصلی خودداری نماییم، جز آنکه کوشیده‌ایم در علامت‌گذاری و اعراب کلمات آن هم تا حدی که موجب ملال خواننده نشده و فقط ایشان را از تلفظ ناصحیح دور سازد، نهایت دقت را به عمل آوریم.
۴. در این ویرایش، هموهی روی «ه» را به صورت «ی» تغییر داده‌ایم.

www.ketab.ir